

Załącznik do Uchwały Nr XXVI/263/2016

Rady Miejskiej w Brzozowie

z dnia 29 września 2016r.

Gminny Program
Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
Gminy Brzozów
na lata 2016-2020

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE	3
1. DEFINICJA ZJAWISKA PRZEMOCY DOMOWEJ	4
2. RODZAJE I FORMY PRZEMOCY W RODZINIE	4
3. SKALA ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE W KRAJU	6
4. PODSTAWY PRAWNE TWORZENIA PROGRAMU	14
II. ANALIZA I DIAGNOZA	15
1. OCENA WDROŻENIA POPRZEDNIO REALIZOWANEGO PROGRAMU	15
2. DIAGNOZA PRZEMOCY W RODZINIE W GMINIE	16
2.1. KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA GMINY BRZOSZÓW	16
2.2. AGRESJA I PRZEMOC W ŚRODOWISKU DZIECI I MŁODZIEŻY SZKOLNEJ ORAZ W DOMU RODZINNYM	17
2.3. PRZEMOC W RODZINIE W OPINII ŚRODOWISKA LOKALNEGO	20
2.4. PRZEMOC W RODZINIE W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ ZASTANYCH	28
3. ZASOBY UMOŻLIWIAJĄCE PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE W GMINIE	31
3.1. PODMIOTY ŚWIADCZĄCE WSPARCIE W GMINIE	31
3.2. PODMIOTY SPOZA GMINY WSPIERAJĄCE MIESZKAŃCÓW	32
3.3. WSPÓŁPRACA KOŚCIOŁÓW W ZAKRESIE EDUKACJI NA TEMAT PRZEMOCY W RODZINIE I WSPIERANIA RODZIN W KRYZYSIE	34
3.4. ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA KRZYWDZONYM DZIECIOM	36
4. RODZINA, DZIECKO I MŁODZIEŻ, PRZEMOC W RODZINIE – ANALIZA SWOT	36
III. PROGRAMOWANIE	39
1. CEL GŁÓWNY PROGRAMU	39
2. CELE OPERACYJNE, DZIAŁANIA	39
IV. REALIZACJA	42
1. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE I PARTNERZY	42
2. MONITORING	42
3. FINANSOWANIE	43

GMINNY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE GMINY BRZOSÓW NA LATA 2016-2020 – STRUKTURA DOKUMENTU

Na poniższym diagramie przedstawiono strukturę dokumentu programu.

WPROWADZENIE

- podstawowe pojęcia związane z problematyką przemocy w rodzinie
- regulacje prawne dotyczące przemocy w rodzinie
- omówienie skali zjawiska przemocy w rodzinie w kraju
- podstawy prawne tworzenia programu

ANALIZA I DIAGNOZA

- informacje ogólne dotyczące gminy
- ocena wdrożenia poprzednio realizowanego programu
- diagnoza przemocy w rodzinie w gminie:
 - agresja i przemoc w środowisku dzieci i młodzieży szkolnej oraz w domu rodzinnym
 - przemoc w rodzinie w opinii środowiska lokalnego w oparciu o analizę ankiet
 - przemoc w rodzinie w świetle źródeł zastanych
 - zasoby umożliwiające przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w gminie

PROGRAMOWANIE

- cel główny programu
- cele operacyjne i działania

REALIZACJA

- realizatorzy i partnerzy w realizacji zapisów programu
- informacja na temat prowadzenia sprawozdawczości z realizacji programu
- zestaw wskaźników monitoringowych
- źródła finansowania założeń programowych

I. WPROWADZENIE

1. DEFINICJA ZJAWISKA PRZEMOCY DOMOWEJ

Precyzyjne zdefiniowanie zjawiska przemocy domowej nastęrcza wielu problemów interpretacyjnych. Przemoc w rodzinie można bowiem oceniać w kategoriach prawnych, moralnych, psychologicznych i społecznych. Na potrzeby niniejszego Programu najbardziej odpowiednią definicją przemocy jest definicja zawarta w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1390).

Artykuł 2. pkt 2. tejże ustawy definiuje przemoc w rodzinie jako „jednorazowe albo powtarzające się, umyślnie działanie lub zaniechanie, naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”.

2. RODZAJE I FORMY PRZEMOCY W RODZINIE

Wyróżnia się kilka rodzajów przemocy, które mają swoje charakterystyczne wyznaczniki, ale też wiele elementów wspólnych. Każda forma przemocy powoduje ból, cierpienie, narusza prawa i dobra osobiste ofiary i jest intencjonalna.

1Podstawowe rodzaje przemocy w rodzinie, to: **przemoc fizyczna** (naruszanie nietykalności fizycznej), **przemoc psychiczna** (naruszenie godności osobistej), **przemoc seksualna** (naruszenie intymności), **przemoc ekonomiczna** (naruszenie własności). Pewnym rodzajem przemocy jest także **zaniedbanie**, czyli naruszenie obowiązku do opieki ze strony osób bliskich.

2W warstwie emocjonalno-intelektualnej zaniedbanie wyraża się brakiem zrozumienia, brakiem fizycznego i słownego wyrażania uczuć, brakiem wsparcia emocjonalnego, brakiem stymulacji. Fizyczne formy zaniedbania to natomiast: brak ochrony, nieadekwatna higiena i brak opieki medycznej, nie dawanie środków na utrzymanie, pozbawianie jedzenia, ubrania, schronienia, brak pomocy w chorobie, nie udzielenie pomocy, uniemożliwianie dostępu do miejsc zaspokojenia podstawowych potrzeb: mieszkania, kuchni, łazienki, łóżka, itp.; Rozszerzenie podstawowych pojęć związanych z przemocą zawiera poniższa tabela.

Tabela 1. Rodzaje i formy przemocy

rodzaje przemocy	formy przemocy
przemoc fizyczna	popychanie, odpychanie, obezwładnianie, przytrzymywanie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką i pięściami, bicie przedmiotami, ciskanie w kogoś przedmiotami, parzenie, polewanie substancjami żrącymi, użycie broni, porzucanie w niebezpiecznej okolicy, nieudzielanie koniecznej pomocy itp.
przemoc psychiczna	wyśmiewanie poglądów, religii, pochodzenia, narzucanie własnych poglądów, karanie przez odmowę uczuć, zainteresowania, szacunku, stała krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolacja społeczna (kontrolowanie i ograniczanie kontaktów z innymi osobami), domaganie się posłuszeństwa, ograniczanie snu i pożywienia, degradacja werbalna (wyzywanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie), stosowanie gróźb itp.
przemoc seksualna	wymuszanie pożycia seksualnego, wymuszanie nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, wymuszanie seksu z osobami trzecimi, sadystyczne formy współżycia seksualnego, demonstrowanie zazdrości, krytyka zachowań seksualnych itp.
przemoc ekonomiczna	odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, niezaspokajanie podstawowych, materialnych potrzeb rodziny itp.

Oprac. na podstawie Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”.

Ofiarami przemocy w rodzinie są na ogół **kobiety i dzieci, rzadko mężczyźni**, chociaż ostatnio coraz częściej można spotkać się ze stosowaniem przemocy także wobec mężczyzn. Kategorią ofiar przemocy, o której mówi się nieco rzadziej niż o dzieciach i kobietach, są **osoby niepełnosprawne i ludzie starsi**.

Ofiarami przemocy, choć nie stanowi to reguły, są zwykle osoby słabe fizycznie, psychicznie, o niskim poczuciu własnej wartości, zależne w jakiś sposób od sprawcy. Zależność ta może mieć wymiar psychiczny, fizyczny i ekonomiczny.

Najczęściej u osób doznających przemocy wykształca się **wyuczona bezradność**. Polega ona na biernym poddaniu się, na zaprzestaniu działania, co wynika z przekonania, że cokolwiek się zrobi, nie będzie to miało żadnego znaczenia, gdyż zawsze sprawca przemocy znajdzie powód do zachowań agresywnych. Bardzo często bezradność rozwija się na bazie życiowych doświadczeń, zarówno wyniesionych z dzieciństwa (przemoc fizyczna, napaść seksualna lub molestowanie, sytuacje traumatyczne – śmierć lub rozwód rodziców, alkoholizm, choroba bliskich, kłopoty w nauce, problemy zdrowotne), jak i wyniesionych ze związków w życiu dorosłym (przemoc, patologiczna zazdrość, gwałt, przymuszanie do nieakceptowanych form współżycia, groźby pozbawienia życia). Nakładanie się na siebie niekorzystnych doświadczeń odgrywa istotną rolę w powstaniu i ujawnianiu się **syndromu wyuczonej bezradności**. Skutki wyuczonej bezradności łagodzi stopniowe odzyskiwanie przez osobę doznającą przemocy kontroli nad swoją osobą i swoim życiem.

Wyuczona bezradność prowadzi do wielu negatywnych następstw, które mogą przejawiać się w trzech sferach:

- **deficyty poznawcze**, które polegają na ogólnym przekonaniu, iż nie ma takich sytuacji, w których możliwa jest zmiana, że w konkretnej sytuacji nic nie można zrobić i nikt nie jest w stanie pomóc;
- **deficyty motywacyjne**, które polegają na tym, że osoba zachowuje się biernie, jest zrezygnowana, nie podejmuje żadnych działań, aby zmienić swoją sytuację;
- **deficyty emocjonalne**, które objawiają się stanami apatii, lęku, depresji, uczucia zmęczenia, niekompetencji i wrogości.

Ofiara przemocy, jeśli przez lata była poniżana i wykorzystywana, potrzebuje dużo czasu, aby odbudować świadomość swojej wartości. Wielu ofiarom udaje się przeciwstawić sprawcy, niemniej jednak większość **potrzebuje pomocy innych**. Bez odpowiedniego wsparcia ofiara przemocy nigdy nie zdobędzie się sama na odwagę, żeby przeciwstawić się stosowaniu wobec niej przemocy.

3. SKALA ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE W KRAJU

Przestępstwa polegające na znęcaniu się nad osobą najbliższą (z art. 207 Kodeksu Karnego) należą w Polsce, obok kradzieży cudzej rzeczy, przestępstw drogowych, kradzieży z włamaniem, rozbojów i wymuszeń rozbójniczych, przestępstw narkotykowych, fałszerstw oraz oszustw kryminalnych i gospodarczych, do najczęściej popełnianych. Policyjne statystyki działań podjętych w procedurze „**Niebieskie Karty**”, stanowiące dalece niewystarczające, ale nadal podstawowe źródło informacji o skali zjawiska przemocy w rodzinie ujawniają, że w 2015 roku liczba ofiar przemocy domowej kształtowała się na poziomie 97 501 osób (w tym 69 376 kobiet, 17 392 dzieci i młodzieży do 18. roku życia i 10 733 mężczyzn). Szczegółowe dane za lata 2012-2015 prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Policyjne statystyki procedury „Niebieskie Karty” za lata 2012-2015

liczba	rok
--------	-----

*Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
Gminy Brzozów na lata 2016-2020*

wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”/liczba ofiar i sprawców przemocy/liczba podejrzewanych o stosowanie przemocy	2012	2013	2014	2015
liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	51 292 (w tym 44 146 wszczynających procedurę i 7 146 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)	61 047 (w tym 50 934 wszczynających procedurę i 10 113 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)	77 808 (w tym 63 467 wszczynających procedurę i 14 341 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)	75 495 (w tym 61 133 wszczynających procedurę i 14 362 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
ogólna liczba ofiar przemocy	76 993	86 797	105 332	97501
liczba ofiar – kobiet	50 241	58 310	72 786	69 376
liczba ofiar – mężczyzn	7 580	9 233	11 491	10 733
liczba ofiar – małoletnich	19 172	19 254	21 055	17 392
ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	51 531	61 450	78 489	76 034
liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	3 522	4 440	5 301	5 244
liczba podejrzewanych sprawców – mężczyzn	47 728	56 755	72 791	70 484
liczba podejrzewanych sprawców – nieletnich	281	255	397	306
ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu	31 387	37 650	50 073	48 841
podejrzewani sprawcy pod wpływem	1 005	1 289	1 969	1 972

alkoholu – kobiety				
podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – mężczyźni	30 333	36 327	48 055	46 830
podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – nieletni	49	34	49	39
liczba dzieci umieszczonych w niezagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	527	426	346	275

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>

Należy zaznaczyć, że w 2012 roku zmienił się system rejestracji statystycznej w związku z przemocą domową, stąd też prezentowane liczby dotyczą działań podjętych w procedurze „Niebieskie Karty” wyłącznie przez Policję i nie obejmują danych dotyczących działalności innych podmiotów upoważnionych do zwalczania przemocy domowej.

Pewne światło na kwestie zjawiska przemocy w rodzinie rzucają przeprowadzane co jakiś czas badania. Dwukrotnie, w 2007 i w 2010 roku, wykonywał takie badania na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej TNS OBOP.

Najbardziej drastycznie przedstawiają się wyniki badania z września 2007 roku w kwestii występowania zjawiska przemocy w rodzinie według ofiar, sprawców i świadków. Otóż okazało się, że kiedykolwiek jakiejkolwiek formy przemocy od członka rodziny doświadczył więcej niż co trzeci Polak (36%). Co piąty Polak (20%) – wedle uzyskanych deklaracji – był sprawcą przemocy wobec członków swojego gospodarstwa domowego.

Sprawcy najczęściej przyznawali się do przemocy psychicznej (15%), znacznie rzadziej do fizycznej (9%), a bardzo rzadko do ekonomicznej (2%) i seksualnej (0,4%). Większość sprawców przyznawała się do stosowania tylko jednej formy przemocy (13%). Ogólnie ponad dwie piąte (42%) Polaków zamieszkiwało w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do przemocy (byli ofiarą przemocy, jej sprawcą lub świadkiem stosowania jej wobec innego członka rodziny).

Do bycia ofiarami przemocy najczęściej przyznawały się kobiety (39%), mieszkańcy miast powyżej 500 tys. (42%). Do doświadczania przemocy co najmniej raz częściej przyznawały się osoby z wyższym niż z podstawowym wykształceniem. Doświadczanie przemocy w rodzinie wpływa na jej stosowanie wobec członków rodziny – 13% Polaków to jednocześnie ofiary i sprawcy przemocy.

Badano także kwestie przemocy wobec dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych. Analiza uzyskanych odpowiedzi pozwoliła na stwierdzenie, iż przemoc wobec dzieci jest zjawiskiem występującym stosunkowo często. 14% respondentów żyło w gospodarstwie, w którym ofiarą przemocy było dziecko. Dzieci najczęściej padały ofiarą przemocy psychicznej (10% badanych deklaroowało, że w zamieszkiwanym gospodarstwie domowym ofiara przemocy emocjonalnej była osobą małoletnią) i fizycznej (7%), rzadziej ekonomicznej (3%) i seksualnej (mniej niż co setny). 5% Polaków mieszkała w gospodarstwie domowym, w którym ofiarą przemocy stała się osoba starsza lub niepełnosprawna. Wobec osób starszych stosowana była przemoc psychiczna (3%), fizyczna (2%) i ekonomiczna (1%).

Przemoc ekonomiczna niemal dwa razy częściej dotyczyła osoby chore, niepełnosprawne i wymagające opieki (13%) niż osoby zdrowe, które w ogóle nie chorują (7%). Osoby chore i niepełnosprawne (16%) oraz uskarżające się na poważniejsze dolegliwości (14%) są także częściej narażone na stanie się ofiarą wielokrotnych przypadków przemocy niż osoby zdrowe (7%).

Przeprowadzone trzy lata później (w listopadzie i grudniu 2010 roku) badanie w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie pokazało, iż:

- kobiety stanowią 63% ofiar przemocy fizycznej, 64% ofiar przemocy psychicznej, 70% ofiar przemocy ekonomicznej;
- prawie połowa społeczeństwa (47%) jest zdania, że system prawny w naszym kraju w większym stopniu chroni ofiary przemocy w rodzinie, jeśli są nimi kobiety;
- spożywanie alkoholu ma duży wpływ na występowanie przemocy w rodzinach; 45% ofiar – niezależnie od rodzaju przemocy – stwierdziło, że przynajmniej raz sprawca był w momencie zdarzenia pod wpływem alkoholu;
- inne problemy, które występują wspólnie z przemocą domową, to: brak pieniędzy (18%), problemy małżeńskie (15%), problemy w pracy (10%).

W listopadzie 2014 roku na zlecenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych grupa badawcza IPSOS przeprowadziła sondaż na temat występowania przemocy w rodzinie i częstotliwości zgłaszania tego rodzaju przypadków. 14% badanych zadeklarowało w tym

sondażu, że w ciągu ostatniego roku było świadkiem przemocy w rodzinie. Zdecydowana większość zaobserwowanych przypadków stanowiła przemoc o charakterze psychicznym (75%) lub fizycznym (58%). Respondenci najrzadziej deklarowali, że byli świadkami przemocy seksualnej (8%)

Tylko dwóch na pięciu świadków przemocy postanowiło zgłosić ją instytucjom lub organizacjom. Ludzie młodzi wyraźnie rzadziej (27%) zgłaszali takie przypadki, niż respondenci w średnim (48%) lub starszym wieku (51%).

Świadkowie przemocy najczęściej powiadamiali o niej Policję (60%) i Ośrodki Pomocy Społecznej (35%). Osoby, które nie zdecydowały się zgłosić przypadku przemocy, którego były świadkiem, swoją bierność tłumaczyły brakiem wiary w skuteczność lub zasadność takiej interwencji.

Policja (31%) i Ośrodki Pomocy Społecznej (29%) były najczęściej wskazywane przez respondentów jako instytucje udzielające pomocy ofiarom przemocy w rodzinie. Jednakże co trzeci respondent nie potrafił wymienić ani jednej instytucji czy organizacji.

W ramach projektu „Diagnoza i porównanie skali zjawiska przemocy w rodzinie oraz ocena efektywności działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie”, zostały przeprowadzone przez firmę WYG PSDB sp. z o.o. na przełomie lipca i sierpnia 2014 roku ogólnopolskie badania ankietowe na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. W celu zachowania możliwości porównania wyników, kwestionariusz badania został ułożony w oparciu o wcześniej prowadzone badania:

Podsumowując wyniki przeprowadzonego badania stwierdzono, że istnieje tendencja do wąskiego rozumienia pojęcia „przemocy”, głównie jako przemocy fizycznej. Przemoc traktowana jest jako coś złego i spotyka się ze społecznym potępieniem. Nazwanie przemocą niektórych działań jest jednoznaczne z potępieniem ich i z potrzebą przeciwdziałania. Jednocześnie występuje tendencja do ograniczania zakresu definicyjnego słowa „przemoc”. Na przykład, w kontekście przemocy wobec dzieci, mechanizm ten widać, gdy słowo „przemoc” zostaje zastąpione słowem „łanie”.

Przejawy przemocy psychicznej oraz seksualnej nie były traktowane jako przemoc, dopóki ich tak nie nazwano w badaniu. Po otrzymaniu definicji 4 rodzajów przemocy, okazało się, że formą przemocy występującą najczęściej jest przemoc psychiczna, wcześniej niezauważana przez badanych.

Negatywnie odbierani są sprawcy wszelkiego rodzaju przemocy. Badanie uwidocznili jednak wyraźną tendencję do przerzucania winy na ofiarę. Prawie 24% uważa, że do przemocy by nie dochodziło, gdyby nie prowokacje ze strony partnera, przekładając tym

samym odpowiedzialność za jej stosowanie ze sprawcy na ofiarę. Jednocześnie, ponad 80% osób nie podziela opinii, że istnieją okoliczności, które mogą usprawiedliwić przemoc.

Większość osób badanych dostrzega problem przemocy wobec dzieci. Istnieje mniejsza tolerancja wobec przemocy psychicznej niż fizycznej (karanie dzieci laniem popiera 26% osób badanych). Badania pokazały całkowity brak tolerancji dla dwóch form przemocy wobec dzieci: pozbawianie ich posiłku oraz przemoc seksualną.

Większość badanych (ok. 3/4) uznała, że pomoc dla ofiar przemocy nie jest wystarczająca. W porównaniu z badaniem z 2007 r. istotnie wzrósł jednak odsetek respondentów przekonanych, że ofiary przemocy mogą liczyć na pomoc.

Pośredni i bezpośredni świadkowie przemocy częściej deklarowali wiedzę o przypadkach przemocy wobec kobiet niż wobec mężczyzn. Świadkowie przemocy najczęściej stykali się z przypadkami przemocy psychicznej wobec osób dorosłych lub sami jej doświadczali. Niemal połowa badanych stwierdziła, że zna w swoim otoczeniu rodziny z problemem przemocy wobec dzieci, najczęściej występującym w formie zaniedbania. W przypadku przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych stosunkowo często wymieniano przemoc ekonomiczną.

Przemoc seksualna była niezwykle rzadko wskazywanym rodzajem przemocy.

W grupie pośrednich świadków przemocy nadreprezentowane były osoby młode. Najrzadziej o przemocy słyszały osoby w wieku 60 lat lub więcej. Częściej o przypadkach przemocy wobec dorosłych wiedzą osoby mieszkające w miastach i posiadające wyższe wykształcenie. Zdecydowanie rzadziej o przemocy wobec dorosłych mówią osoby mieszkające na wsi i te posiadające wykształcenie podstawowe.

Sprawcami przemocy w rodzinie są najczęściej osoby najbliższe – w przypadku osób dorosłych małżonkowie i partnerzy, w odniesieniu do dzieci – rodzice. W przypadku przemocy wobec osób dorosłych najczęstszą okolicznością towarzyszącą aktom przemocy jest alkohol. Aktom przemocy wobec dzieci częściej towarzyszą inne sytuacje kryzysowe w rodzinie.

Wyniki badań mocno uwypuklają pozytywną zależność pomiędzy byciem ofiarą i świadkiem przemocy w dzieciństwie, a byciem ofiarą i sprawcą przemocy w życiu dorosłym, zarówno w przypadku przemocy wobec osób dorosłych, jak i dzieci. Jednym z najistotniejszych wniosków płynących z badania jest bardzo mała skłonność uczestników przemocy w rodzinie do szukania pomocy na zewnątrz. W zdecydowanej większości (3/4) przypadków przemocy nie korzystano z żadnej formy pomocy.

W relacjach ofiar, sprawców i świadków przemocy instytucjonalny system wsparcia jawi się jako ubogi i niewykorzystywany. Z drugiej strony, osoby korzystające z pomocy uznają ją w większości za przynajmniej w części skuteczną.

Wśród osób badanych 14,4% twierdziło, że istnieją sytuacje, w których przemoc jest usprawiedliwiona. Wynik nie odbiega istotnie od wyniku z roku 2007 (13,5%). Zdecydowana większość osób uczestniczących w obu badaniach nie zgadzała się ze stwierdzeniem, że cokolwiek usprawiedliwia przemoc w rodzinie.

Niemal co piąta osoba twierdziła, że o przemocy można mówić tylko wtedy, gdy na ciele ofiary widać wyraźne ślady, np. siniaki. To wynik wyższy niż w roku 2007, kiedy z tym stwierdzeniem zgodziło się 15,9% badanych. Co czwarta osoba zarówno w obecnym badaniu, jak i w badaniu z 2007 roku twierdziła, że wyzwiska i obrażanie partnera to normalna rzecz podczas małżeńskich sporów. Oznacza to, że stosunkowo duża część badanych (w przedziale 20-24%) za przemoc uważa wyłącznie przemoc fizyczną, i to jedynie w jej ostrej formie.

Wnioski te potwierdza stosunkowo duża liczba respondentów, którzy zgadzają się ze stwierdzeniem, że „w sprawach seksu żona powinna zgadzać się na to, co chce mąż” (16,5%), a także z przekonaniem, że „w małżeństwie gwałt nie istnieje” (18,3%). Obydwa te wyniki są wyższe niż w badaniu z roku 2007 (odpowiednio 9,9%, 14,7% i te różnice są istotne statystycznie). Oznacza to, że część respondentów nie traktuje przemocy seksualnej w związku jako niepożądanego zjawiska.

Aż 23,8% respondentów zgadza się ze stwierdzeniem, że „sprawca przestanie stosować przemoc, gdy trafi na właściwego partnera”. Wynik ten nie różni się istotnie od wyniku z roku 2007 (24,2%). Niewiele mniej respondentów, nieco ponad 1/5 (21,6%), zgadza się ze stwierdzeniem, że „obsesyjna zazdrość to przejaw miłości do partnera”. W stosunku do roku 2007 jest to wynik wyższy o niemal 4 punkty procentowe (17,8%) i jest to różnica istotna statystycznie.

Zdecydowana większość (prawie 3/4) badanych uważa, że rodziny dotknięte przemocą nie otrzymują wystarczającej pomocy. W stosunku do roku 2007 ta wartość istotnie spadła (84,2%). Należy jednak podkreślić, że prawie 1/5 badanych nie zgadza się z takim stwierdzeniem. Podobnie negatywny stosunek mają badani do polskiego prawa w kontekście ochrony ofiar przemocy – aż 72,6% uznało, że prawo polskie niedostatecznie chroni ofiary przemocy. Oznacza to, że badani widzą potrzebę udzielania lub zwiększenia zakresu pomocy ofiarom przemocy.

W roku 2014 17,8% badanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że nie warto pomagać ofiarom przemocy, gdyż i tak wrócą one do sprawcy (w roku 2007 odsetek ten był istotnie

niższy – 11,1%). Jednocześnie 79,4% nie zgodziło się w tym stwierdzeniem, co potwierdza wnioski płynące z wyników badania, że badani oczekują większej pomocy dla ofiar przemocy i nie są skłonni zgadzać się ze stwierdzeniem, że pomoc jest niepotrzebna.

Ważnym wnioskiem z badania jest fakt, że aż 80,7% badanych uważa, że przemoc dotyka wielu środowisk, nie zaś tylko tzw. „patologicznych” rodzin. To dużo, jednak istotnie mniej niż w roku 2007, gdy stwierdzenie to potwierdziło 89,9% badanych. Także dużo, bo 86,6% respondentów nie zgodziło się z twierdzeniem, że zawiadomienie o przemocy w rodzinie jest donosicielstwem.

Dwukrotnie, w 2009 i w 2015 roku, ogólnopolskie badania na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, dotyczące przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych, realizował Instytut Psychologii Polskiej Akademii Nauk.

Generalnie, wskazując podobieństwa między wynikami przeprowadzonych badań, stwierdzono przede wszystkim, że przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych są zjawiskami zdecydowanie zauważalnymi. Nie ustalono przy tym jakiegokolwiek roli statusu ekonomiczno-społecznego rodzin, w których przemoc występuje.

Nie odnotowano różnic między rokiem 2009 i 2015 pod względem obojętności na przemoc. Rozkłady odpowiedzi na poszczególne pytania w obu latach były bardzo zbliżone. Nie zmienił się także wzór reagowania na obserwowaną przemoc. Przeważała bierność – brak jakiegokolwiek reakcji średnio deklarowało 72 proc. respondentów zaś najwyższy odsetek – 75,9 proc. wystąpił w sytuacji przemocy wobec osób starszych obserwowanej poza rodziną. Najrzadziej deklarowaną formą ingerencji niezmiennie było powiadomienie odpowiednich instytucji.

Wśród świadków przemocy wobec osób starszych w sytuacji „poza rodziną” w roku 2009 odpowiednie służby powiadomiło 2,2 proc., a w 2015 – 1,8 proc. badanych, zaś w sytuacji „w rodzinie” w roku 2009 – 0,4 proc, a w roku 2015 – 0,7 proc. Wśród świadków przemocy wobec osób niepełnosprawnych w sytuacji „poza rodziną” w roku 2009 odpowiednie służby powiadomiło 0,8 proc., a w 2015 – 0,9 proc., zaś w sytuacji „w rodzinie” w roku 2009 – 2,1 proc., a w roku 2015 – 1 proc. Jak stwierdzają autorzy badania, zgromadzone dane nie pozwalają na wyjaśnienie tego zjawiska. W grę może wchodzić mała wiedza dotycząca takich możliwości, ale także zgeneralizowane niskie zaufanie do instytucji. Zdaniem autorów badania, sama procedura „Niebieskie Karty”, reguły jej funkcjonowania oraz skuteczność w badanej próbie okazały się niemal niezauważalne.

Analizy pokazały kilka różnic w obrazie przemocy w rodzinie między rokiem 2009 a rokiem 2015, mimo że obserwowana częstość jej występowania nadal utrzymywała się na

wysokim poziomie. Po pierwsze, w roku 2015 odnotowano spadek przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych spostrzeganej poza rodziną. Po drugie, w roku 2015 w porównaniu z rokiem 2009 wzrosła częstość przemocy obserwowanej w rodzinie. Okazało się też, że w roku 2015 Polacy byli nieco bardziej skłonni usprawiedliwiać przemoc wobec osób i starszych, i niepełnosprawnych. W roku 2009 średnio było 2,7 proc. znajdujących okoliczności usprawiedliwiające stosowanie przemocy wobec osób starszych, zaś w roku 2015 – 4,1 proc. W roku 2009 średnio było 2,2 proc. znajdujących okoliczności usprawiedliwiające stosowanie przemocy wobec osób niepełnosprawnych, zaś w roku 2015 – 3,5 proc.

Przytaczając powyższe dane, należy pamiętać, że przemoc w rodzinie wiąże się z lękiem ofiar i świadków przed ujawnianiem takich przypadków, w związku z czym bardzo trudno oszacować rzeczywistą skalę tego zjawiska.

4. PODSTAWY PRAWNE TWORZENIA PROGRAMU

Niniejszy Program został opracowany przy merytorycznym wsparciu Ośrodka Kształcenia Służb Publicznych i Socjalnych – Centrum AV w Częstochowie. Jest zgodny z art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1390), który w ramach zadań własnych gminy przewiduje „opracowanie i realizację gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie”.

II. ANALIZA I DIAGNOZA

1. OCENA WDROŻENIA POPRZEDNIO REALIZOWANEGO PROGRAMU

Trudności przy realizacji programu z uwzględnieniem m.in. możliwości organizacyjno-finansowych, prawnych, kadrowych, lokalowych:

We wdrażaniu Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w latach 2012-2015 napotkano na trudności finansowe, lokalowe oraz deficyty w zasobach ludzkich i kapitale społecznym. Oprócz problemów związanych z płynnością finansową zaplanowanych i podejmowanych działań pojawiały się także ograniczenia organizacyjne wynikające z trudności w udostępnieniu czasowym lokalu, który miał służyć jako miejsce spotkań z ofiarami przemocy w rodzinie.

Odczuwane były także braki kadrowe – trudności z zatrudnieniem psychologa, który pracowałby z ofiarami i sprawcami przemocy w ramach programów korekcyjnych. Poziom współpracy różnych służb społecznych z terenu gminy i powiatu w ramach prac interdyscyplinarnych był w analizowanym okresie bardzo zróżnicowany.

Największe osiągnięcia w realizacji działań wyznaczonych w ramach programu:

- powołanie i sprawne funkcjonowanie Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- szkolenia dla członków Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie i Grup Roboczych oraz osób współpracujących w obszarze przemocy w rodzinie.
- realizacja projektu „Przemoc nie kończy się sama” oraz podejmowanie innych działań zwiększających świadomość lokalnej społeczności w zakresie zjawiska przemocy

w rodzinie oraz możliwości uzyskania pomocy zarówno przez ofiary, jak i przez sprawców.

Przedsięwzięcia, których nie udało się zrealizować:

- realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie.

Przedsięwzięcia, które należałoby podjąć w nowym okresie programowania

a) spośród zrealizowanych:

- kontynuowanie prac Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przemocy w rodzinie oraz monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie.
- interdyscyplinarna praca z ofiarami i sprawcami przemocy w rodzinie.
- budowanie systemu wsparcia dla osób doświadczających przemocy w rodzinie, m.in. poprzez działania informacyjne, edukacyjne i profilaktyczne.
- profesjonalizacja kadr podejmujących pracę w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

b) spośród niezrealizowanych:

- utworzenie poradnictwa rodzinnego dla ofiar przemocy w rodzinie.

2. DIAGNOZA PRZEMOCY W RODZINIE W GMINIE

2.1. KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA GMINY BRZÓZÓW

Gmina Brzozów jest gminą miejsko-wiejską, położoną w powiecie brzozowskim, w województwie podkarpackim. Siedzibą gminy jest miasto Brzozów leżące nad rzeką Stobnicą. Powierzchnia gminy to około 10 300 ha, a gęstość zaludnienia w 2014 r. wynosiła 262 osoby/km². Gmina liczyła wówczas 27 023 mieszkańców.

W gminie w 2014 r. funkcjonowały 22 placówki oświatowo-wychowawcze, w tym 8 przedszkoli, 12 oddziałów przedszkolnych w szkołach, 10 szkół podstawowych, 9 gimnazjalnych, 3 ponadgimnazjalne. Działalność kulturalna skupia się wokół Brzozowskiego Domu Kultury, Miejskiej Biblioteki Publicznej, Filii Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej, Muzeum Regionalnego im. A. Fastnachta, Muzeum Ojców Jezuitów w Starej Wsi oraz Kina „Sokół”. Opiekę zdrowotną na obszarze gminy zapewniają 2 zakłady opieki zdrowotnej, w tym jeden niepubliczny oraz 91 prywatnych praktyk lekarskich, 14 aptek i punktów aptecznych.

Zarówno województwo podkarpackie, jak i powiat brzozowski charakteryzują się dość wysoką stopą bezrobocia (województwo: 14,6%, powiat: 22,6% – w 2014 roku wg danych Głównego Urzędu Statystycznego). Niedostatek miejsc pracy jest także jednym z najważniejszych problemów społecznych gminy Brzozów. W 2014 roku odnotowano tu wskaźnik bezrobocia rejestrowanego (procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym) na poziomie 11,4%. Brak stabilizacji na rynku pracy powoduje m.in. odpływ młodych ludzi z terenu gminy, a niekiedy całych rodzin oraz przyczynia się do powstawania kolejnych problemów społecznych. Wśród nich należy wymienić ubożenie mieszkańców, eurosieroctwo oraz zwiększone ryzyko pojawiania się uzależnień, których dalszym skutkiem może być występowanie przemocy.

2.2. AGRESJA I PRZEMOC W ŚRODOWISKU DZIECI I MŁODZIEŻY SZKOLNEJ ORAZ W DOMU RODZINNYM

Diagnoza problemu przemocy w rodzinie w gminie Brzozów została oparta na analizie ankiet skierowanych do przedstawicieli funkcjonujących w gminie placówek oświatowych oraz reprezentantów środowiska lokalnego (liderzy lokalni, mieszkańcy), a także badaniu źródeł zastanych, tj. danych pozyskanych z instytucji działających w gminie bądź obejmujących zasięgiem działania jej mieszkańców.

Badania ankietowe przeprowadzone w funkcjonujących w gminie placówkach oświatowo-wychowawczych pozwoliły zdiagnozować środowisko szkolne i rodzinne dzieci i uczniów pod kątem występowania problemu przemocy, a także uzyskać informacje na temat prowadzonych w placówkach działań profilaktycznych i leczniczych oraz o koniecznych do podjęcia przedsięwzięciach w zakresie przeciwdziałania agresji i przemocy. Do analizy przedłożono 11 ankiet, wypełnionych przez dyrektorów lub pedagogów szkolnych, z następujących placówek: Szkoły Podstawowej Nr 1 w Brzozowie im. Władysława Szefera, Szkoły Podstawowej w Zmiennicy, Zespołu Szkół w Grabownicy Starzeńskiej, Zespołu Szkół w Starej Wsi, Zespołu Szkół w Turzym Polu, Zespołu Szkół Nr 1 w Przysietnicy, Zespołu Szkół Nr 2 w Przysietnicy, Zespołu Szkół Nr 1 w Humniskach, Zespołu Szkół Nr 2 w Humniskach, Zespołu Szkół w Górkach, Gimnazjum Nr 1 im. Jana Pawła II w Brzozowie.

Przeprowadzone badanie ankietowe służyło m.in. do zidentyfikowania problemów, które w najpoważniejszym stopniu dosięgają uczniów i ich rodziny. Identyfikacja ta odbywała się w dwojaki sposób: ankietowani odpowiadali na pytanie o charakterze otwartym oraz wypełniali zamknięty katalog cech patologicznych obejmujący 15 zmiennych. Wśród cech patologii, które umieszczono w tym katalogu, należało wskazać m.in. występowanie na

terenie placówek agresji i przemocy w grupie rówieśniczej. Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące ujawnionych w szkołach przypadków tego zjawiska.

Tabela 3. Agresja i przemoc w szkole

cecha patologii społecznej	liczba placówek i ujawnionych przypadków występowania		
	liczba placówek, w których stwierdzono	liczba ujawnionych przypadków	liczba placówek, w których nie stwierdzono
agresja i przemoc w grupie rówieśniczej	11	107	-

Dane z badań ankietowanych przeprowadzonych w placówkach oświatowych gminy.

Pedagogów poproszono również o informacje odnoszące się do sytuacji w otoczeniu rodzinnym uczniów i wskazanie, czy rozpoznali przypadki zaniedbania przez dom, przemocy psychicznej wobec dzieci, przemocy fizycznej, wykorzystania seksualnego oraz przemocy w rodzinie. Poniższa tabela zawiera zbiorcze zestawienie danych dotyczące ujawnionych w szkołach przypadków zaniedbania i występowania przemocy.

Tabela 4. Zaniedbanie przez dom i problem przemocy w otoczeniu rodzinnym uczniów

placówka oświatowa	problem	liczba ujawnionych przypadków				
		zaniedbanie przez dom	przemoc psychiczna wobec dzieci	przemoc fizyczna wobec dzieci	wykorzystanie seksualne dzieci	przemoc w rodzinie
Szkoła Podstawowa Nr 1 w Brzozowie		4	-	-	-	-
Szkoła Podstawowa w Zmiennicy		1	-	-	-	1
Zespołu Szkół w Górkach		2	-	-	-	3
Zespół Szkół w Grabownicy Starzeńskiej		2	2	2	-	2
Zespół Szkół w Starej Wsi		-	-	-	-	-
Zespół Szkół w Turzym Polu		-	-	-	-	-
Zespół Szkół Nr 1 w Przysietnicy		5	1	1	-	1
Zespół Szkół Nr 2 w Przysietnicy		5	-	-	-	1
Zespołu Szkół Nr 1 w Humniskach		-	-	-	-	2
Zespół Szkół Nr 2 w Humniskach		-	-	-	-	1
Gimnazjum Nr 1 w Brzozowie		6	-	-	-	-

Dane z badań ankietowanych przeprowadzonych w placówkach oświatowych gminy.

Informacje uzyskane ze szkół podkreślają wszechobecność agresji, co prawda – jak stwierdzano – dominuje agresja słowna, jednak jest to zjawisko niepokojące ze względu na jego skalę (107 stwierdzonych przypadków).

Analizując powyższe zestawienie, należy zauważyć, iż w większości placówek (7/11) stwierdzono występowanie przemocy w rodzinie i zaniedbań wobec dzieci. Przemoc psychiczną i fizyczną wobec dzieci odnotowano w dwóch placówkach. Najwięcej niepokojących zdarzeń rozpoznano w Zespole Szkół Nr 1 w Przysietnicy oraz w Grabownicy Starzeńskiej (4/5 diagnozowanych problemów). W żadnej z placówek nie odnotowano zdarzeń związanych z wykorzystywaniem seksualnym.

Jak zaznaczono na wstępie, przemoc (szczególnie ta w rodzinie) wiąże się z lękiem i wstydem ofiar i świadków przed ujawnianiem takich przypadków, w związku z czym informacje przekazane przez placówki oświatowe w powyższym zakresie mogą nie w pełni odzwierciedlać rzeczywistą skalę problemu.

Badania służące diagnozowaniu środowiska uczniów pod kątem występowania problemów agresji i przemocy

Zdecydowana większość placówek oświatowych w gminie Brzozów podejmowała w ostatnich latach badania służące zdiagnozowaniu środowiska uczniów pod kątem występowania problemów agresji i przemocy. Badania te najczęściej przybierały formy ankiet, wywiadów, obserwacji i testów socjometrycznych. Przeprowadzone badania ujawniły przypadki występowania przemocy psychicznej (ośmieszania, przezywania, obgadywania) oraz nieliczne przypadki przemocy fizycznej (popychanie) w szkołach. Jednak są to przypadki incydentalne, a zdecydowana większość uczniów czuje się w szkole bezpiecznie. Uczniowie mają też świadomość zasad postępowania, do których należy się zastosować w przypadku wystąpienia agresji lub przemocy.

Uzyskane wyniki badań skutkowały zaplanowaniem i przeprowadzeniem zajęć profilaktycznych z uczniami oraz pedagogizację rodziców i nauczycieli.

W odpowiedzi na pytanie zawarte w ankiecie o to, jakie badania należałoby przeprowadzić w związku z występowaniem problemów agresji i przemocy, przedstawiciele szkół proponowali rozpoznanie kontaktów uczniów ze środkami uzależniającymi, rozpoznanie poziomu zaspokojenia ich potrzeb oraz sposobów spędzania czasu wolnego.

Zajęcia profilaktyczne prowadzone w szkołach z zakresu agresji i przemocy

Organizowane przez placówki oświatowe zajęcia profilaktyczne wpisane są w ogólne ramy programów profilaktycznych poszczególnych szkół. Najczęściej mają charakter spotkań ze specjalistami, jak psycholog, pedagog, policjant. Odbywają się również szkolenia Rady Pedagogicznej oraz warsztaty z podziałem na dwie grupy docelowe: rodziców (czego

przykładem był warsztat pn. „Przemoc nie kończy się sama”) oraz dzieci (np.: „Stop agresji”). Jedna ze szkół wprowadziła do kalendarza imprez szkolnych „Dzień Profilaktyki”, podczas którego odbywają się quizy, konkursy, zawody sportowe, przedstawienia profilaktyczne lub projekcje filmów dotyczących profilaktyki uzależnień i przemocy. Ponadto większość placówek rozpowszechnia materiały edukacyjne; broszury, ulotki, prowadzi gazetki tematyczne i upublicznia plakaty o prowadzonych programach, projektach i instytucjach wspierających.

Szkoły wprowadzają także zajęcia niwelujące napięcie, prowadzą treningi zastępowania agresji oraz organizują zajęcia integracyjne, umożliwiające ponowne włączenie jednostek izolujących się w aktywne życie szkoły. Prowadzono także zajęcia socjoterapeutyczne oraz pedagogizację rodziców na wywiadówkach.

Formy pomocy proponowane przez szkoły uczniom i rodzicom dotkniętym problemami agresji i przemocy domowej

W ramach różnych form pomocy, jakie szkoły proponują uczniom dotkniętym problemem agresji i przemocy, znajdują się m.in. zajęcia socjoterapeutyczne, programy profilaktyczne oraz zajęcia psychoedukacyjne. Szkoły współpracują ze specjalistami z różnych instytucji, m.in. Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej i Sądu Rejonowego.

Placówki oświatowe przeprowadzają także zajęcia profilaktyczne dla rodziców. Najczęściej przybierają one formę prelekcji i rozmów ze specjalistami, pedagogizacji oraz psychoedukacji dotyczącej metod wychowawczych. Szkoły pomagają w ustaleniu kolejności działań mających na celu pomoc w rozwiązaniu trudnej sytuacji rodzin. Udzielają informacji o możliwości uzyskania bezpłatnej pomocy prawnej i udostępniają adresy instytucji wspierających (PCPR, grup wsparcia, punktów interwencyjnych).

Współpraca szkół z instytucjami i organizacjami działającymi w obszarze przeciwdziałania agresji i przemocy

Wszystkie ankietowane placówki podejmują współpracę z instytucjami i organizacjami działającymi w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Wśród nich znajdują się m.in.: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Brzozowie, Gminy Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Sąd Rejonowy w Brzozowie, Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej oraz Urząd Miejski w Brzozowie.

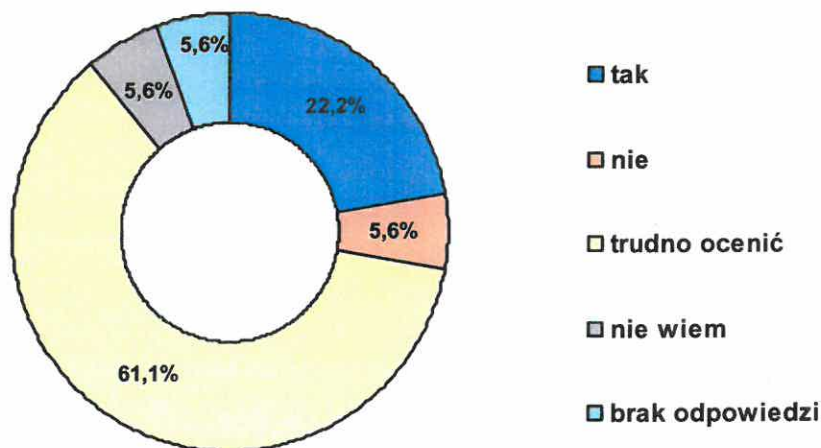
Większość placówek oświatowych jest zadowolona z obecnej współpracy z podmiotami działającymi w zakresie przeciwdziałania przemocy. Natomiast niektóre z nich oczekują większej współpracy z MOPS, Komendą Powiatową Policji oraz Gminnym Zespołem Interdyscyplinarnym ds. przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, szczególnie w zakresie bieżącego przepływu informacji, a także udzielania informacji o instytucjach świadczących terapię dla ofiar przemocy.

2.3. PRZEMOC W RODZINIE W OPINII ŚRODOWISKA LOKALNEGO

W ramach diagnozy problemu przemocy w rodzinie w gminie Brzozów zostały przeprowadzone badania ankietowe w środowisku lokalnym wśród osób mających wpływ na kształt lokalnej polityki społecznej (m.in. reprezentantów samorządu, członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, pracowników pomocy społecznej, ochrony zdrowia, oświaty, Policji, członków organizacji pozarządowych, przedstawicieli Kościoła) oraz mieszkańców gminy. Do analizy przedłożono w sumie 36 wypełnionych anonimowo ankiet, w których badani wyrazili opinie na temat zjawiska przemocy w rodzinie.

W pierwszej kolejności zapytano ankietowanych, czy przemoc w rodzinie postrzegają jako istotny problem społeczny na terenie gminy Brzozów. Rozkład uzyskanych odpowiedzi ilustruje poniższy wykres.

Wykres 1. Czy przemoc w rodzinie jest istotnym problemem społecznym w gminie?

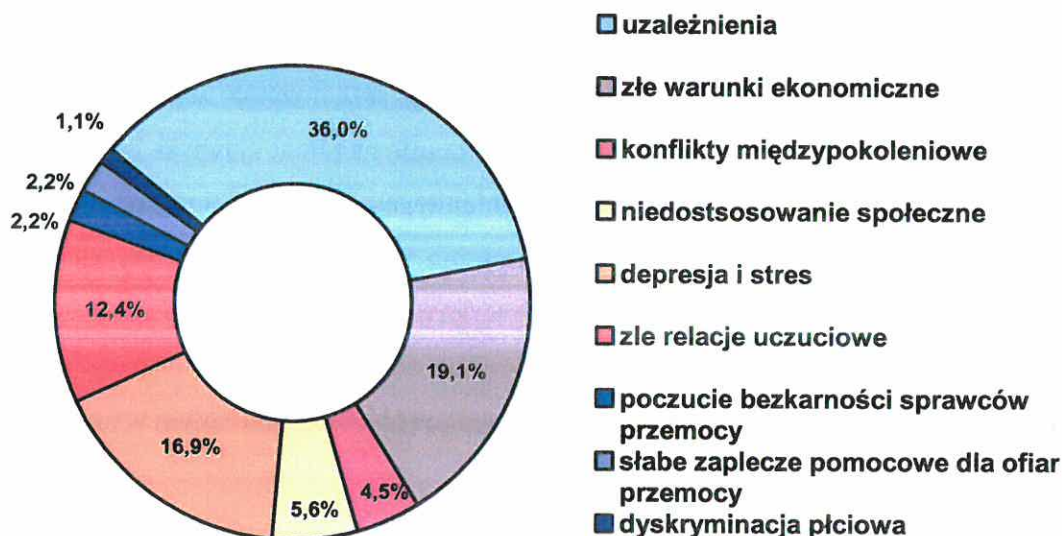
Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Większość respondentów (61,1%) stwierdziła, że trudno ocenić czy przemoc w rodzinie jest istotnym problemem społecznym w gminie Brzozów. Jednak 22,2% badanych uznało przemoc w rodzinie za ważny problem społeczny. Przeciwnego zdania było zaledwie 5,6% respondentów, a 11,2% ankietowanych nie miało zdania na ten temat.

W kolejnym pytaniu zapytano ankietowanych o znajomość przypadków występowania przemocy w rodzinie w gminie Brzozów. Około 50,0% respondentów słyszało o przypadkach przemocy w rodzinie na terenie gminy, a 33,3% ankietowanych zna osoby, które doświadczyły przemocy lub były jej sprawcami. Niewielka część ankietowanych nie zna lub nie słyszała o przypadkach występowania przemocy w rodzinie w gminie.

Odpowiadając na następne pytanie, badani wskazywali przyczyny występowania przemocy w rodzinie w gminie. Szczegóły w tym zakresie ilustruje poniższy wykres.

Wykres 2. Najczęstsza przyczyna przemocy w rodzinie w gminie

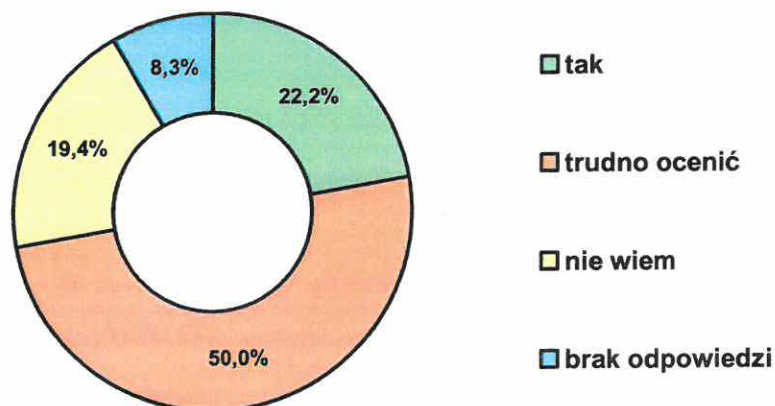
Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Zdaniem największej liczby respondentów (36,0%) uzależnienia są najczęstszą przyczyną przemocy w rodzinie. Drugą istotną według ankietowanych (19,1%) przyczyną są trudności finansowe rodzin, które powodują silną depryzację potrzeb biologicznych i społecznych. Do częstych powodów zaliczono także depresję i stres (16,9%) oraz złe relacje uczuciowe (po 12,4%). Ponadto w mniejszym stopniu wskazywano na niedostosowanie społeczne, konflikty międzypokoleniowe, poczucie bezkarności sprawców przemocy, słabe zaplecze pomocowe dla ofiar przemocy. Niewielki odsetek ankietowanych wskazał także na dyskryminację płciową (1,1%).

W badaniu ankietowym respondenci oceniali również ryzyko nasilenia się problemu przemocy w rodzinie na terenie gminy oraz czynniki, które mogą spowodować eskalację tego zjawiska.

Według jednej piątej badanych (22,2%) istnieje w gminie ryzyko nasilenia się problemu przemocy w rodzinie, natomiast żaden z ankietowanych nie wskazał odpowiedzi zaprzeczającej możliwej tendencji wzrostowej tego zjawiska. Największa grupa respondentów nie potrafiła sprecyzować swojej opinii w tej sprawie. Uzyskane opinie ilustruje poniższy wykres.

Wykres 3. Czy Pani/Pana zdaniem istnieje ryzyko nasilenia się problemu przemocy w rodzinie na terenie gminy?

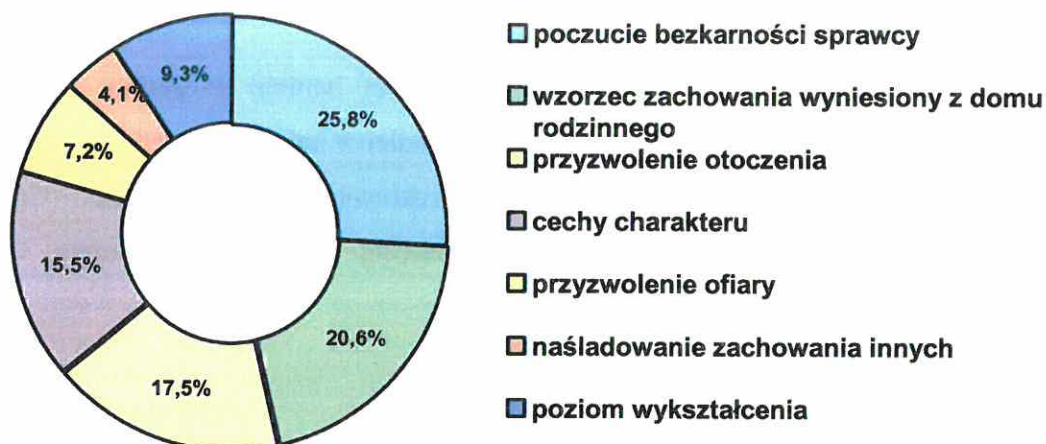

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Odpowiadając na pytanie, jakie czynniki mogą spowodować nasilenie się problemu przemocy w rodzinie na terenie gminy, uczestnicy badania wymieniali najczęściej: bezrobocie, nałogi i uzależnienia, poczucie bezkarności sprawcy, obojętność otoczenia, łatwy dostęp do używek i ubożenie społeczeństwa. Wśród innych przyczyn wymieniano także brak kwalifikacji zawodowych, frustrację, brak konsekwencji w działaniu ofiary, trudne warunki ekonomiczne lub/i uzależnienie finansowe od sprawcy, nieprawidłowe relacje w rodzinie, bezradność i wstyd przyznania się innej osobie do doświadczanej przemocy.

W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o określenie czynników, które mogą mieć wpływ na postępowanie sprawców przemocy w rodzinie. Najwięcej badanych zaliczyło do tych czynników poczucie bezkarności, wzorzec zachowania wyniesiony z domu rodzinnego, przyzwolenie otoczenia na przemoc, cechy charakteru, poziom zdobytego wykształcenia, przyzwolenie ofiary oraz naśladowanie zachowania innych. Rozkład uzyskanych odpowiedzi ilustruje poniższy wykres.

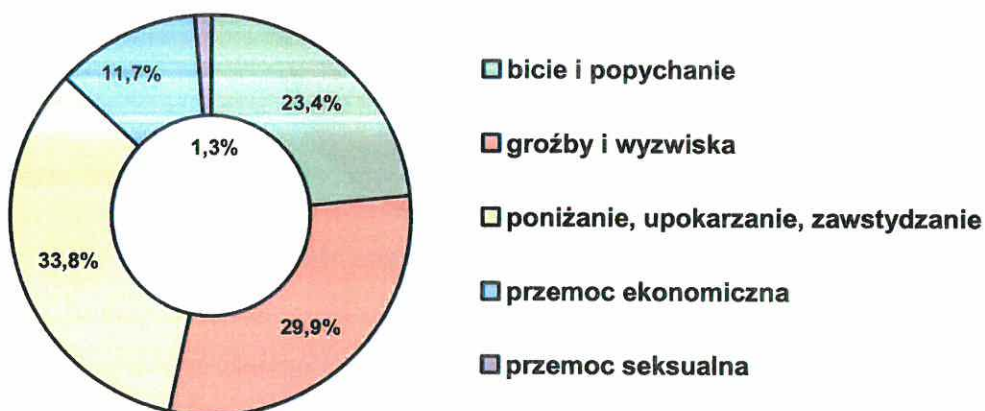
Wykres 4. Czynniki mające wpływ na postępowanie sprawców przemocy

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Odpowiadając na następne pytanie, badani wskazywali formy przemocy występujące najczęściej w rodzinach zamieszkałych w gminie. Rozkład uzyskanych odpowiedzi ilustruje kolejny wykres.

Wykres 5. Jakie formy przemocy wg Pani/Pana wiedzy występują najczęściej w rodzinach zamieszkałych w gminie?

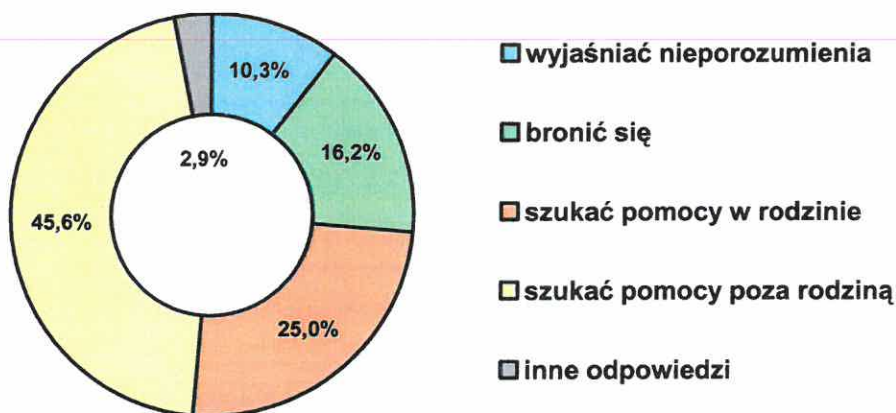
Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

W opinii ankietowanych do najczęstszych form przemocy stosowanej w domach rodzin zamieszkałych na terenie gminy należą: poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie (33,8%), groźby i wyzwiska (29,9%) oraz bicie, popychanie (23,4%). W dalszej kolejności wymieniono przemoc ekonomiczną (11,7%) i przemoc seksualną (1,3%). Część ankietowanych nie wskazała żadnej z form przemocy.

Uczestników badania poproszono również o określenie sposobów zachowań ofiar przemocy w rodzinie. Najwięcej ankietowanych (45,6%) stwierdziło, że osoby będące ofiarami przemocy powinny szukać pomocy poza rodziną, a 25,0%, że o pomoc powinny one zwrócić się do członków rodziny. Zdaniem 16,2% respondentów osoby będące ofiarami

przemocy powinny bronić się, a 10,3% uznało, że należy wyjaśnić nieporozumienia. Z kolei 2,9% badanych udzieliło odpowiedzi własnej, stwierdzając że należy odejść od agresora i zgłosić przemoc na policji. Nikt nie odpowiedział, że ofiary powinny sprawcom wybaczać. Ilustracją uzyskanych odpowiedzi jest poniższy wykres.

Wykres 6. Jak Pani/Pana zdaniem powinna zachowywać się ofiara przemocy w rodzinie

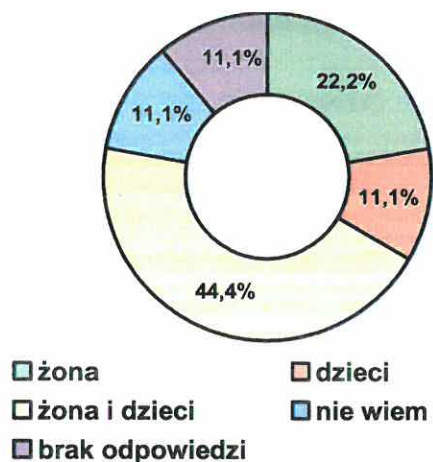

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

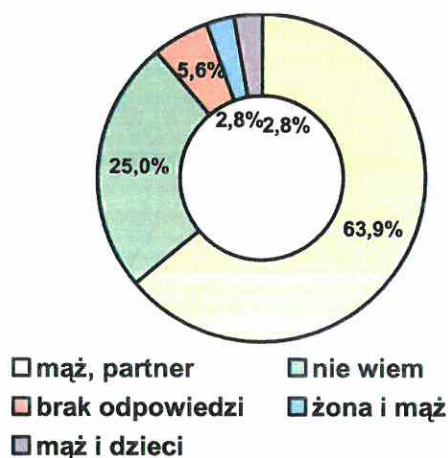
W kolejnych pytaniach poproszono respondentów o wskazanie ofiar i sprawców przemocy w rodzinie. Ponad 44% ankietowanych uznało, że ofiarami przemocy w rodzinie padają równocześnie żony i dzieci, 22,2% badanych stwierdziło, że są to żony, a kolejne 11,1% wskazało na dzieci. Duży odsetek ankietowanych – łącznie 22,2% – nie był zorientowany, kto najczęściej bywa ofiarą przemocy. Respondenci wskazywali odpowiedzi „nie wiem” lub nie udzielali żadnej odpowiedzi. Ankietowani nie wskazali na innych członków rodziny ani na mężów.

Taki rozkład odpowiedzi po części wynika z pewnością z prywatnych doświadczeń ankietowanych osób, ale na uwadze należy mieć również panujące w społeczeństwie stereotypy. Jeśli chodzi o sprawcę przemocy w rodzinie, to większość respondentów (63,9%) wskazała, że tą osobą jest mąż lub partner. Po 2,8% respondentów uznało, że sprawcami przemocy są równocześnie mąż i żona lub mąż i dzieci. Jednak jedna czwarta ankietowanych oznajmiła w badaniu, iż nie orientuje się, kto najczęściej bywa sprawcą przemocy w rodzinie w gminie. Otrzymane odpowiedzi ilustrują poniższe wykresy.

Wykres 7. Kto jest najczęściej ofiarą przemocy w rodzinie w gminie?

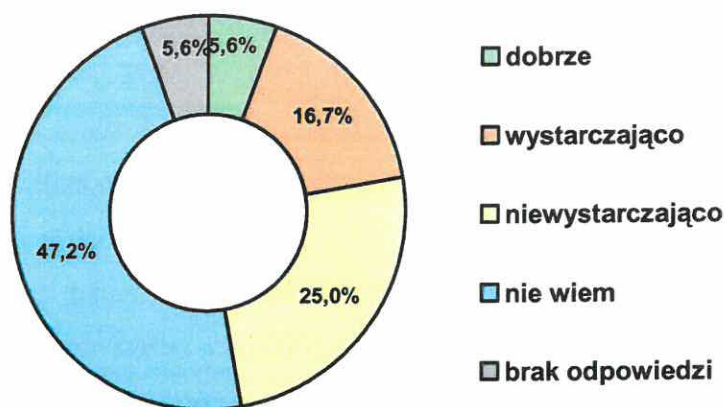
Wykres 8. Kto jest najczęściej sprawcą przemocy w rodzinie w gminie?

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

W ankiecie znalazło się również pytanie pozwalające badanym ocenić działania profilaktyczne podejmowane w gminie w związku z problemem przemocy w rodzinie. Oceniając te działania, tylko 5,6% ankietowanych wskazało, iż profilaktyka przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest w gminie dobra, a 16,7% wskazało, iż jest wystarczająca. Natomiast niepokojący jest fakt, iż 25% badanych uznało podejmowane działania za niewystarczające. Jeszcze większy odsetek ankietowanych (47,2%) wskazał, iż nie posiada wiedzy o podejmowanych w gminie działaniach profilaktycznych, a kolejne 5,6% badanych nie wskazało żadnej odpowiedzi na tak sformułowane pytanie. Uzyskane opinie ilustruje poniższy wykres.

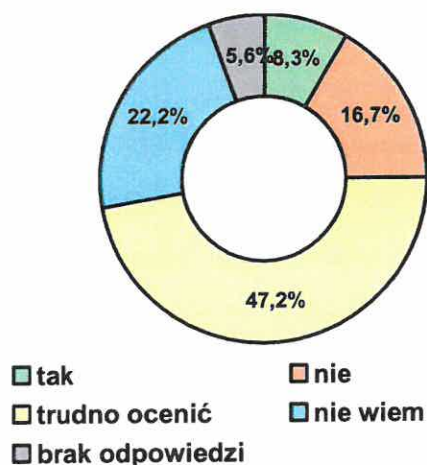
Wykres 9. Jak Pani/Pan ocenia prowadzone w gminie działania profilaktyczne związane z problemem przemocy w rodzinie?

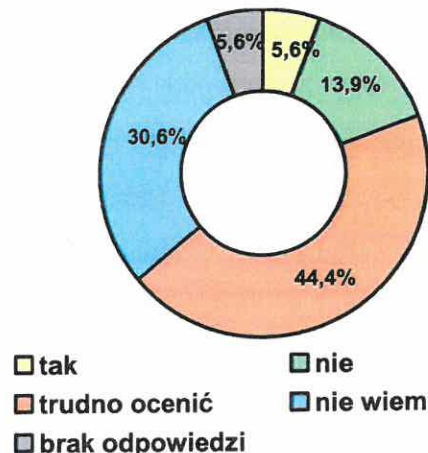
Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Odpowiadając na następne pytania, ankietowani oceniali ofertę pomocy świadczonej ofiarom i sprawcom przemocy w rodzinie. Szczegóły w tym zakresie ilustrują poniższe wykresy.

Wykres 10. Czy oferta pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie jest wystarczająca?

Wykres 11. Czy oferta pomocy dla sprawców przemocy w rodzinie jest wystarczająca?

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Z udzielonych odpowiedzi wynika, że oferta pomocy gminy dla ofiar przemocy jest oceniana jako znikoma i trudna do określenia (47,2%). Dodatkowo 22,2% badanych nie orientuje się, jakie są dostępne możliwości uzyskania wsparcia, a 5,6% badanych nie wskazało odpowiedzi. Zaledwie 8,3% respondentów odpowiedziało, iż oferta pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie w gminie jest wystarczająca. Dwukrotnie większy odsetek ankietowanych był jednak przeciwnego zdania.

Ocena działań skierowanych do sprawców była podobna do oceny oferty pomocy kierowanej do ofiar przemocy. Największy odsetek respondentów nie potrafił ocenić podejmowanych na terenie gminy działań w tym zakresie, następne miejsce zajmowała odpowiedź, iż osoby uczestniczące w ankiecie nie posiadają orientacji w tym temacie,

a trzecim pod względem liczby wskazań było stwierdzenie, że oferowana pomoc tym w zakresie nie zaspokaja istniejących potrzeb. Zaledwie 5,6% badanych wskazało, iż podejmowane wobec sprawców działania są wystarczające, a odsetek osób, które nie udzieliły odpowiedzi na to pytanie, był taki sam, jak w przypadku oceny pomocy skierowanej do ofiar przemocy.

W ostatnim pytaniu uczestnicy badania wymieniali działania, które ich zdaniem należy podjąć w gminie w zakresie profilaktyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Według ankietowanych należy skuteczniej chronić ofiary przemocy, a skuteczność tę można osiągnąć poprzez pomoc psychologiczno-prawną oraz zwiększenie dostępności do mieszkań socjalnych i komunalnych dla osób dotkniętych przemocą. Za istotne uznano realizowanie programów profilaktycznych w szkołach, prowadzenie treningów, warsztatów oraz udzielanie pomocy materialnej osobom dotkniętym tym zjawiskiem. Wśród czynników, które sprzyjałyby efektywności podejmowanych działań, wymieniano także: odizolowanie sprawców, nakładanie na nich dotkliwych kar, wdrożenie programu korekcyjnego dla sprawców przemocy i umożliwienie im podjęcia terapii.

Respondenci mają świadomość korzyści wynikających z uczestnictwa w grupach wsparcia, podjęcia terapii psychologicznej czy pedagogizacji rodziców w placówkach oświatowych, jednakże jako fundamentalną przyczynę zjawiska przemocy postrzegają trudności finansowe rodzin i pojawiające się w związku z nimi napięcia i zachowania destrukcyjne. Najbardziej oczywistą i oczekiwaną formą pomocy jest w opinii ankietowanych zapewnienie godziwych warunków pracy i płacy umożliwiających właściwe funkcjonowanie rodzin.

2.4. PRZEMOC W RODZINIE W ŚWIELE ŹRÓDEŁ ZASTANYCH

Obraz zjawiska agresji i przemocy uzyskany dzięki badaniom ankietowym przeprowadzonym wśród przedstawicieli placówek oświatowych i środowiska lokalnego dopełniają dane pochodzące z instytucji i organów działających w gminie bądź obejmujących swoim zasięgiem działania jej mieszkańców. Analizie poddano dane ilościowe o pomocy udzielonej mieszkańcom gminy Brzozów przez jednostki wsparcia funkcjonujące w gminie: Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Komendę Powiatową Policji oraz lokalne punkty konsultacyjne dla ofiar przemocy w rodzinie.

Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie podejmuje się diagnozowania problemu przemocy w rodzinie, inicjowania działań pomocowych, rozpowszechniania informacji o instytucjach i możliwych formach uzyskania pomocy. Zespół powołuje grupy robocze w celu opracowania i realizacji planu pomocy w indywidualnych przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie, w celu monitorowania sytuacji rodzin oraz dokumentowania podejmowanych wobec rodzin działań.

W 2014 roku Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Brzozowie zwołał 41 posiedzeń grup roboczych, mających na celu podjęcie działań interwencyjnych wobec 87 rodzin, objętych procedurą „Niebieskie Karty”. Zespół podejmował działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa i udzielenia wsparcia osobom dotkniętym przemocą.

W latach 2012-2014 wzrastała liczba rodzin korzystających ze wsparcia MOPS w Brzozowie z powodu przemocy w rodzinie. Analogicznie wzrastała liczba osób w rodzinach, które zwróciły się o pomoc z tego powodu. Wzrost liczby rodzin i osób wchodzących w ich skład widoczny był także w związku z ubieganiem się o pomoc z powodu alkoholizmu (23 rodziny w 2012 r., 27 rodzin w 2013 r., 40 rodzin w 2014 r.). W latach 2012-2014 nie odnotowano przypadków korzystania z pomocy MOPS z powodu narkomanii. Dane liczbowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Rodziny i osoby w rodzinach, którym w latach 2012-2014 MOPS przyznał pomoc z powodu przemocy w rodzinie, alkoholizmu i narkomanii

powód przyznania pomocy	2012 r.		2013 r.		2014 r.	
	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach
przemoc w rodzinie	4	27	6	33	7	37
alkoholizm	23	71	27	88	40	139
narkomania	-	-	-	-	-	-

Dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Brzozowie.

Jedną z instytucji powołanych do podejmowania działań w zakresie przeciwdziałania problemom uzależnień i przemocy w rodzinie oraz eliminowania ich niekorzystnego wpływu na społeczeństwo jest Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Podejmuje ona działania związane z profilaktyką, rozwiązywaniem zaistniałych problemów oraz integracją społeczną osób nimi dotkniętych. GKRPA inicjuje tworzenie gminnych programów, tj.: profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii, przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące środków finansowych przeznaczonych na

profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2012-2014.

Tabela 6. Środki finansowe (w zł) przeznaczone na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2012-2014

wielkość wydatków	2012 r.	2013 r.	2014 r.
na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych	336 915,61	400 107,14	471 128,53
na przeciwdziałanie narkomanii	4 497,22	11 717,04	7 965,98
razem	341 412,83	411 824,18	479 094,51

Dane Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Brzozowie.

W latach 2012-2014 wysokość kwot przeznaczanych na walkę z alkoholizmem z roku na rok wzrastała. Wydatki na przeciwdziałanie narkomanii ulegały wahaniom, a największa kwota została przeznaczona na ten cel w 2013 roku.

W ramach swoich zadań członkowie GKRPA kontaktują się z osobami z gminy dotkniętymi przemocą w rodzinie. W 2014 roku kontaktowano się z 23 osobami doznającymi przemocy, przy czym w okresie trzech analizowanych lat ich liczba ulegała wahaniom. W 2012 roku kontaktowano się z tego powodu z 24 osobami, a w 2013 roku z 22 osobami. W analizowanym okresie GKRPA kierowała sprawców przemocy w rodzinie na terapię, jednak nie złożono żadnego wniosku dotyczącego zawiadomienia do prokuratury o popełnieniu przestępstwa w stosunku do sprawców przemocy w rodzinie. Wybrane dane porównawcze dotyczące działalności Komisji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w latach 2012-2014 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Działalność GKRPA w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w gminie w latach 2012-2014

	2012 r.	2013 r.	2014 r.
liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, z którymi kontaktowali się członkowie GKRPA	24	22	23
liczba sprawców przemocy w rodzinie, których GKRPA skierowała na terapię	22	15	24
liczba sprawców przemocy w rodzinie, przeciwko którym GKRPA złożyła zawiadomienie do prokuratury o popełnieniu przestępstwa	-	-	-

Dane Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Brzozowie.

Ważną funkcję w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w gminie odgrywa Policja, przeprowadzając wspólnie z pracownikami socjalnymi interwencje w stosunku do sprawców przemocy domowej. Polegają one głównie na monitorowaniu sytuacji domowych przez funkcjonariuszy, wywiadach środowiskowych, inicjowaniu działań Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, motywowaniu do podjęcia terapii i kierowaniu do specjalistów.

Według danych Komendy Powiatowej Policji w Brzozowie w latach 2012-2015 funkcjonariusze prowadzili wobec rodzin doświadczających przemocy procedury „Niebieskie Karty”. Wdrażanie tych procedur wymagało współpracy z przedstawicielami innych instytucji. W kolejnych latach liczba prowadzonych procedur przedstawiała się następująco: 113 procedur w roku 2012, 118 w roku 2013, 88 w roku 2014 i 100 w roku 2015. W tym ostatnim roku w wyniku przemocy w rodzinie zostało pokrzywdzonych 136 osób; w tym 99 kobiet, 19 mężczyzn oraz 18 dzieci. Sprawcami przemocy domowej w większości byli mężczyźni. W 2015 roku wszczęto 27 postępowań przygotowawczych dotyczących znęcania się nad członkiem rodziny. W KPP w Brzozowie można uzyskać pomoc w zakresie przemocy w rodzinie pod numerem telefonu 134 308 343 lub 134 308 444.

Ofiary przemocy mogą uzyskać również wsparcie na terenie gminy Brzozów w Punktach Interwencji Kryzysowej przy ul. Mickiewicza 33 w każdą środę od godz. 15-17 oraz przy ul. Witosa 13 lub skorzystać z ogólnopolskiego numeru tzw. „Niebieskiej Linii” pod numerem telefonu: 226 687 000. Z poradnictwa świadczonego w PIK przez terapeutę uzależnień i prawnika w 2014 roku skorzystało 112 rodzin. Zarówno prawnik, jak i terapeuta udzielają wielostronnego wsparcia osobom, które doświadczają przemocy.

3. ZASOBY UMOŻLIWIAJĄCE PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE W GMINIE

Zasobami umożliwiającymi przeciwdziałanie przemocy w rodzinie określa się instytucje i organizacje znajdujące się na terenie gminy lub obejmujące swoim zasięgiem działania jej mieszkańców, które prowadzą działalność na rzecz ofiar i sprawców ww. zjawiska.

3.1. PODMIOTY ŚWIADCZĄCE WSPARCIE W GMINIE

W gminie pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie świadczą: Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Punkt Interwencji Kryzysowej, Grupa AA. Poniższa tabela zawiera dane adresowe podmiotów świadczących wsparcie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie na terenie gminy.

Tabela 8. Podmioty świadczące wsparcie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie w gminie

lp.	nazwa jednostki	adres
1.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	ul. Mickiewicza 33, 36-200 Brzozów

2.	Punkt Interwencji Kryzysowej	
3.	Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie przy Urzędzie Miejskim w Brzozowie	ul. Armii Krajowej 1, 36-200 Brzozów
4.	Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	
5.	Poradnia Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia od Alkoholu	ul. Ks. Bielawskiego 16, 36-200 Brzozów
6.	Poradnia Zdrowia Psychicznego	

Dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Brzozowie.

Od października 2010 roku przy Urzędzie Miejskim w Brzozowie funkcjonuje Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele MOPS, KPP, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej, oświaty, ochrony zdrowia i organizacji pozarządowych.

Do głównych zadań Zespołu należy:

- diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie;
- inicjowanie interwencji i opracowywanie planu pomocy dla rodzin;
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach i możliwościach uzyskania pomocy w środowisku lokalnym;
- podejmowanie działań zmieniających postawy sprawców poprzez edukację i motywację do zmiany.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Brzozowie, wykonując zadania pomocy społecznej w gminie, m.in. udziela rodzinom z terenu gminy wsparcia z powodu przemocy domowej, jak również alkoholizmu, który niejednokrotnie prowadzi do wystąpienia tego pierwszego zjawiska. MOPS współdziała z różnymi podmiotami, m.in. z organami wykonawczymi gminy, innymi jednostkami organizacyjnymi, placówkami ochrony zdrowia, Policją, kuratorami sądowymi oraz instytucjami zajmującymi się pomocą społeczną.

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w ramach swoich zadań m.in. kontaktuje się z osobami z gminy dotkniętymi przemocą w rodzinie, kieruje na terapię sprawców przemocy w rodzinie i składa w stosunku do sprawców przemocy w rodzinie zawiadomienia do prokuratury o popełnieniu przestępstwa.

W MOPS w Brzozowie znajduje się również Punkt Interwencji Kryzysowej. Można tam skorzystać z pomocy terapeuty uzależnień i prawnika. Najczęściej pomoc udzielana jest w formie poradnictwa opartego o Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz prawo pracy. W Punkcie wsparcie w formie poradnictwa indywidualnego i rodzinnego otrzymują głównie osoby dotknięte problemem choroby alkoholowej oraz osoby doświadczające przemocy.

Klub „AA” mieści się na Placu Grunwaldzkim 2 w Brzozowie.

3.2. PODMIOTY SPOZA GMINY WSPIERAJĄCE MIESZKAŃCÓW

Mieszkańcy gminy Brzozów korzystają również z oferty jednostek wsparcia działających poza gminą, ale obejmujących zasięgiem działania również obszar gminy. Wykaz tych jednostek przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Jednostki wsparcia dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie spoza gminy, z oferty których mogą korzystać mieszkańcy gminy

lp.	nazwa jednostki	adres
1.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	ul. 3 Maja 51, 36-200 Brzozów
2.	Punkt Interwencji Kryzysowej	ul. Witosa 13, 36-200 Brzozów
3.	Komenda Powiatowa Policji	ul. Witosa 9, 36-200 Brzozów
4.	Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Brzozowie	ul. 3 Maja 2A, 36-200 Brzozów
5.	Prokuratura Rejonowa w Brzozowie	Plac Grunwaldzki 4 36-200 Brzozów

Dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Brzozowie.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Brzozowie jest jednostką powiatową, obejmującą zasięgiem działania mieszkańców gminy. Do działań prowadzonych przez tę jednostkę należy m.in. realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, sporządzanie „Niebieskich Kart”, doradztwo oraz pomoc specjalistyczna – psychologiczna i prawna.

Pomocy w zakresie przeciwdziałania przemocy udzielają także inne powiaty poprzez ośrodki specjalistyczne: Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Nowej Sarzynie, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie SOS w Lesku, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gorzycach.

W Punkcie Interwencji Kryzysowej prowadzonym przez powiat można uzyskać pomoc psychologa i prawnika od poniedziałku do czwartku oraz skorzystać z możliwości schronienia w mieszkaniu interwencyjnym.

Ważną rolę w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie pełni Policja, przeprowadzając interwencje domowe związane z tym zjawiskiem. Policjanci podejmujący czynności wobec rodziny, w której występuje przemoc, powinni m.in.:

- udzielić osobie pokrzywdzonej niezbędnej pomocy, w tym udzielić pierwszej pomocy, w razie potrzeby zorganizować pomoc medyczną;
- podjąć w razie potrzeby inne niezbędne czynności zapewniające ochronę życia, zdrowia i mienia osób dotkniętych przemocą, a wobec sprawcy przemocy zastosować odpowiednie procedury, np. użycie środków przymusu bezpośredniego czy zatrzymanie;
- przeprowadzić ze sprawcą rozmowę, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, oraz wezwać sprawcę do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego;
- przeprowadzić na miejscu zdarzenia czynności w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa;
- podjąć działania mające na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie, a w szczególności systematycznie składać wizyty sprawdzające stan bezpieczeństwa osoby dotkniętej przemocą, w zależności od potrzeb określonych przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą;
- obligatoryjnie wdrożyć procedurę „Niebieskie Karty” i poinformować, gdzie można uzyskać profesjonalną, bezpłatną pomoc.

W przypadku agresywnego sprawcy policjanci mają możliwość zastosowania przymusu w postaci zatrzymania.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych (Dz. U. z 2014 poz. 795 z późn. zm.) kurator sądowy jest organem wykonawczym sądu i realizuje zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu. Działania pomocowe realizowane przez kuratorów wynikają ze wskazań sądu opartych na art. 100 Kodeksu rodzinnego. Pomoc ta ma charakter niematerialny i dotyczy umożliwienia właściwego wykonywania władzy rodzicielskiej. Teren gminy jest objęty działalnością Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Brzozowie.

3.3. WSPÓŁPRACA KOŚCIOŁÓW W ZAKRESIE EDUKACJI NA TEMAT PRZEMOCY W RODZINIE I WSPIERANIA RODZIN W KRYZYSIE

Wsparcie rodzin w kryzysie, kształtowanie wzorca rodziny oraz właściwej komunikacji w rodzinie leży w sferze zainteresowań Kościoła rzymskokatolickiego, dla którego umacnianie rodziny jest jednym z podstawowych zadań. Potrzebie wzmacniania rodzin na płaszczyźnie

życia rodzinnego i małżeńskiego służą parafialne poradnie rodzinne. Zadania parafialnej poradni obejmują:

- przygotowanie młodzieży i narzeczonych do małżeństwa, w tym w zakresie etyki małżeńskiej, komunikacji i dialogu w małżeństwie,
- pomoc małżonkom w rozwiązywaniu ich problemów małżeńskich, rodzicielskich i wychowawczych.

Na terenie gminy Brzozów w 2014 roku funkcjonowało 9 parafii Kościoła rzymskokatolickiego. Dane na ich temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10. Parafie rzymskokatolickie w gminie w 2014 roku

dekanat	nazwa parafii	adres
Brzozów (7) Grabownica (2)	Parafia pw. Przemienienia Pańskiego w Brzozowie	Pl. Grunwaldzki 2, 36-200 Brzozów
	Parafia pw. Trójcy Przenajświętszej w Zmiennicy	Zmiennica 81, 36-200 Brzozów
	Parafia pw. Miłosierdzia Bożego w Turzym Polu	Turze Pole 238, 36-200 Brzozów
	Parafia pw. NMP Wspomożenia Wiernych w Górkach	Górki 74, 36-200 Brzozów
	Parafia pw. św. Mikołaja Biskupa w Grabownicy Starzeńskiej (<i>dekanat Grabownica</i>)	Grabownica Starzeńska 767, 36-207 Grabownica Starzeńska
	Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Humniskach Skrzyżowanie (<i>dekanat Grabownica</i>)	Humniska 851, 36-206 Brzozów
	Parafia pw. św. Stanisława Biskupa w Humniskach	Humniska 664, 36-206, Humniska.
	Parafia pw. św. Marcina w Przysietnicy	Przysietnica 855, 36-200 Brzozów
	Parafia Wniebowzięcia NMP w Starej Wsi	Stara Wieś 778, 36-200 Brzozów

Dane Urzędu Miasta i Gminy Brzozów.

W tych parafiach, gdzie nie ma poradni parafialnej, proboszczowie są zobowiązani do podjęcia ciężaru w utrzymaniu poradni w innych parafiach, natomiast wierni są informowani o adresie najbliższej poradni oraz godzinach jej funkcjonowania. W biurach parafialnych dostępne są ulotki z tymi informacjami.

Poza przygotowaniem narzeczonych do małżeństwa, parafialne poradnie rodzinne świadczą pomoc w rozwiązywaniu problemów rodzin (małżeńskich, rodzicielskich, wychowawczych). Parafialni doradcy życia rodzinnego współpracują z rejonowymi doradcami, których obszar działania obejmuje jeden lub więcej dekanatów.

W parafialnych poradniach rodzinnych dyżurują parafialni doradcy życia rodzinnego. Doradcy, którymi są osoby w wieku 25-60 lat, posiadają odpowiednie kwalifikacje z zakresu psychologii oraz teologii małżeństwa i rodziny potwierdzone dyplomami, a także misję

kanoniczną otrzymaną od biskupa diecezjalnego, upoważniającą do posługiwania w poradni rodzinnej z mandatu i w imieniu Kościoła.

Parafialne poradnie rodzinne funkcjonujące w gminie są objęte oddziaływaniem rejonowych doradców życia rodzinnego archidiecezji przemyskiej w Sanoku.

3.4. ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA KRZYWDZONYM DZIECIOM

W celu zapewnienia bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom, zgodnie z art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, została wprowadzona procedura postępowania w sytuacji konieczności odebrania dziecka z rodziny w razie stwierdzenia bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia.

Procedura ma zastosowanie w sytuacji stwierdzenia faktu bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia dziecka przez pracownika socjalnego MOPS w trakcie wykonywania przez niego obowiązków służbowych. Pracownik socjalny jest zobowiązany do interwencji również w przypadku powzięcia informacji o fakcie przemocy z innego źródła, np. z informacji innych osób. Może to być również powiadomienie złożone przez Policję w godzinach pracy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Celem interwencyjnego zabezpieczenia dziecka jest zapobieżenie negatywnym skutkom wynikającym ze stwierdzonego stanu zagrożenia zdrowia lub życia dziecka przebywającego w rodzinie. Pracownik socjalny zobowiązany jest powiadomić rodzica lub opiekuna prawnego o możliwości złożenia zażalenia na odebranie dziecka.

W przypadku podjęcia przez pracownika socjalnego wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarzką decyzji o odebraniu dziecka i umieszczeniu go u innej, niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej zostaje wypełnione oświadczenie o powierzeniu dziecka przez pracownika socjalnego.

4. RODZINA, DZIECKO I MŁODZIEŻ, PRZEMOC W RODZINIE

– ANALIZA SWOT

Analiza SWOT stanowi efektywną metodę identyfikacji mocnych i słabych stron lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz szans i zagrożeń, jakie przed nim stoją. Przedstawiona poniżej analiza została przeprowadzona z udziałem przedstawicieli

samorządu gminy, a jej przedmiotem stał się obszar zdefiniowany hasłowo: rodzina, dziecko i młodzież, przemoc w rodzinie.

RODZINA, DZIECKO I MŁODZIEŻ, PRZEMOC W RODZINIE	
mocne strony	słabe strony
• prowadzenie analiz w zakresie potrzeb rodzin, dzieci i młodzieży • zapewnianie przez gminę rodzinom dysfunkcyjnym wsparcia asystentów rodziny • zapewnianie dostępu do poradnictwa specjalistycznego rodzinom wymagającym tej formy wsparcia • dysponowanie placówkami wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży • monitorowanie zapotrzebowania na opiekę przedszkolną • dysponowanie przez szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne w gminie bazą dydaktyczną zapewniającą właściwy rozwój uczniów • oferowanie uczniom zajęć pozalekcyjnych przez placówki oświatowe • wychodzenie przez instytucje działające na terenie gminy do dzieci i młodzieży z ofertą spędzania czasu wolnego • możliwość skorzystania z oferty organizacji pozarządowych przez rodziny, dzieci i młodzież • propagowanie idei wolontariatu wśród dzieci i młodzieży • posiadanie kadry przygotowanej do pracy z osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie • działalność Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie • dostęp do informacji o możliwościach uzyskania wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie	• niewykazywanie inicjatyw przez mieszkańców w zakresie podejmowania działań zapobiegających dysfunkcjom rodzin • zbyt małe w stosunku do potrzeb poradnictwo i podejmowanie interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie • niewielka możliwość skorzystania przez mieszkańców dotkniętych przemocą w rodzinie z oferty ośrodków wsparcia (mieszkania interwencyjnego) • niekierowanie sprawców przemocy w rodzinie do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych
szanse	zagrożenia
• nienasilanie się problemów rzutujących na prawidłowe funkcjonowanie rodzin • niewzrastająca liczba rodzin dysfunkcyjnych	• niewystarczający zakres poradnictwa specjalistycznego • niewielki wpływ prowadzonego poradnictwa i podejmowanych

• wystarczający zakres wsparcia asystentów rodziny na terenie gminy • wystarczające wsparcie dla osób samotnie wychowujących dzieci w stosunku do potrzeb mieszkańców • możliwość skorzystania z oferty placówek wsparcia dziennego (jak np. świetlice środowiskowe) przez potrzebujące wsparcia dzieci i młodzież • dostosowana do potrzeb mieszkańców oferta opieki przedszkolnej • pozwalająca na utrzymanie i rozwój bazy dydaktycznej szkół sytuacja finansowa gminy • dostosowana do potrzeb i oczekiwań dzieci i młodzieży oferta spędzania czasu wolnego • niewzrastająca liczba rodzin zgłaszających zapotrzebowanie na wsparcie ze strony organizacji pozarządowych • angażowanie się dzieci i młodzieży w wolontariat • niezwiększająca się liczba osób, w stosunku do których istnieje potrzeba podjęcia działań interdyscyplinarnych • niezwiększająca się liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, wymagających umieszczenia w ośrodkach wsparcia • zmniejszenie społecznego przyzwolenia na stosowanie przemocy w rodzinie • nienasilanie się zjawiska przemocy w rodzinie	interwencji na zmianę postaw ofiar i zachowań sprawców przemocy w rodzinie • brak wsparcia dla osób doświadczających przemocy, w tym dla dzieci • zbyt mało bezpłatnych ofert zaspokajających potrzebę organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży
--	---

Uzyskane wyniki diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie posłużyły, po ich nałożeniu na kompetencje samorządu gminnego, do opracowania założeń niniejszego programu i zostały przedstawione w następnej części dokumentu.

III. PROGRAMOWANIE

1. CEL GŁÓWNY PROGRAMU

Cel główny, wyznaczony w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Gminy Brzozów na lata 2016-2020, jest następujący:

**Gmina Brzozów
przeciwdziała zjawisku przemocy w rodzinie w gminie,
dąży do zapewnienia ochrony jej ofiarom
i podejmuje skuteczne działania
wobec sprawców przemocy.**

Osiągnięcie celu głównego jest uwarunkowane realizacją wyznaczonych i przedstawionych poniżej celów operacyjnych oraz działań.

2. CELE OPERACYJNE, DZIAŁANIA

CEL OPERACYJNY 1.:

Wsparcie rodzin zagrożonych lub dotkniętych przemocą w rodzinie.

Działania do celu operacyjnego 1.:

- Udzielanie przez MOPS pomocy finansowej i rzeczowej oraz specjalistycznego poradnictwa rodzinom dotkniętym przemocą.
- Prowadzenie pracy socjalnej z rodzinami dotkniętymi przemocą w rodzinie.
- Zapewnienie dostępu do pomocy terapeutycznej i prawnej dla rodzin dotkniętych przemocą.
- Tworzenie grup wsparcia dla rodzin dotkniętych przemocą.

- Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Kontynuowanie działalności Punktu Interwencji Kryzysowej dla ofiar przemocy.
- Oddziaływanie na sprawców przemocy w rodzinie poprzez motywowanie ich i kierowanie do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych.
- Podejmowanie działań zmierzających do poprawy warunków mieszkaniowych rodzin oraz pomocy w znalezieniu pracy.

CEL OPERACYJNY 2.:

Prowadzenie działań profilaktycznych mających na celu eliminowanie zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy.

Działania do celu operacyjnego 2.:

- Prowadzenie wśród dzieci i młodzieży programów profilaktycznych z zakresu agresji i przemocy.
- Podejmowanie wśród dzieci, młodzieży i osób dorosłych działań edukacyjnych mających na celu wzmocnienie umiejętności społecznych, poczucia własnej wartości i samooceny, zwiększających motywację do zmian w zakresie funkcjonowania psychologicznego, rodzinnego i społecznego.
- Upowszechnianie informacji o instytucjach świadczących pomoc ofiarom agresji i przemocy w rodzinie.
- Przeprowadzanie akcji profilaktycznych, wykorzystywanie organizowanych na terenie gminy imprez kulturalnych i sportowych do nagłaśniania kwestii związanych z przemocą w rodzinie.
- Realizowanie działań zmierzających do rozładowania stresu i agresji poprzez sport i uczestnictwo w kulturze.

CEL OPERACYJNY 3.:

Wzmacnianie i doskonalenie kompetencji kadr samorządowych i organizacji pozarządowych działających w sferze społecznej.

Działania do celu operacyjnego 3.:

- Doskonalenie i zwiększanie kompetencji zawodowych pracowników pomocy społecznej zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

- Kontynuowanie działalności Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Organizowanie szkoleń i warsztatów dla nauczycieli na temat przeciwdziałania przemocy w środowisku szkolnym i rodzinnym.
- Wspieranie organizacji pozarządowych zajmujących się problemami uzależnień i przemocy w rodzinie.
- Monitorowanie środowisk dotkniętych przemocą w rodzinie na terenie gminy.

CEL OPERACYJNY 4.:

Podnoszenie świadomości mieszkańców gminy w zakresie przemocy w rodzinie, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób i rodzin zagrożonych przemocą lub dotkniętych przemocą.

Działania do celu operacyjnego 4.:

- Organizowanie pogadanek, prelekcji z wykorzystaniem materiałów edukacyjno-informacyjnych na temat zjawiska przemocy w rodzinie.
- Podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób i rodzin zagrożonych lub dotkniętych przemocą.
- Budowanie pozytywnego wizerunku rodziny i promowanie potrzeby zachowania odpowiednich relacji wśród jej członków.
- Współuczestnictwo w programach i kampaniach społecznych poświęconych przemocy w rodzinie i jej skutkom.

CEL OPERACYJNY 5.:

Współpraca podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Działania do celu operacyjnego 5.:

- Inicjowanie i podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na terenie gminy w celu podnoszenia świadomości mieszkańców w zakresie problemów uzależnień i przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Integrowanie działań w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w gminie poprzez stałą współpracę przedstawicieli placówek oświatowo-wychowawczych, jednostek pomocy społecznej, ochrony zdrowia, Gminnej Komisji Rozwiązywania

Problemów Alkoholowych, Punktów Interwencji Kryzysowej, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, Policji i Sądu Rejonowego.

IV. REALIZACJA

1. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE I PARTNERZY

Działania wyznaczone w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Gminy Brzozów na lata 2016-2020 mają charakter ciągły. Podmiotami odpowiedzialnymi za realizację działań są: Burmistrz, Rada Miejska, Urząd Miejski, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Punkt Interwencji Kryzysowej, placówki wychowania przedszkolnego, placówki oświatowe szczebla podstawowego i gimnazjalnego oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego. Partnerami w realizacji działań są z kolei: placówki ochrony zdrowia, specjaliści, Komenda Powiatowa Policji, Sąd Rejonowy, kuratorzy sądowi, ośrodki wsparcia, placówki oświatowe ponadgimnazjalne, organizacje pozarządowe, Kościół i społeczność lokalna.

2. MONITORING

Monitoring programu, polegający na gromadzeniu i analizowaniu informacji dotyczących realizowanych działań, będzie prowadzony przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Brzozowie przy udziale członków Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz przedstawicieli służb, które w zakresie swoich kompetencji realizują zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Do monitoringu i oceny stopnia wdrożenia zostaną wykorzystane następujące wskaźniki:

- liczba wszczętych procedur „Niebieska Karta”,
- liczba powołanych grup roboczych,
- liczba spotkań grup roboczych,
- liczba przeprowadzonych interwencji,
- liczba osób przebywających w ośrodkach wsparcia,

- liczba sprawców przemocy w rodzinie,
- liczba osób skierowanych do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych,
- liczba zakończonych procedur „Niebieska Karta”,
- liczba osób objętych oddziaływaniem Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- liczba programów i kampanii społecznych, w których brano udział,

Przedstawiony wykaz nie wyczerpuje wszystkich wskaźników, które mogą być zastosowane w procesie monitorowania realizacji programu. System monitorowania może być poszerzany o nowe wskaźniki, które w odpowiedni sposób będą charakteryzowały przebieg realizacji podejmowanych działań.

3. FINANSOWANIE

Działania podejmowane w ramach realizacji Programu, związane z osiągnięciem wyznaczonych celów, finansowane będą ze środków własnych Samorządu Gminy. Przewiduje się również współudział w finansowaniu ww. działań środków z budżetu państwa oraz pozyskanie środków z Unii Europejskiej w ramach działań wspólnotowych.

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabela 1. Rodzaje i formy przemocy.....	5
Tabela 2. Policyjne statystyki procedury „Niebieskie Karty” za lata 2012-2015.....	6
Tabela 3. Agresja i przemoc w szkole.....	17
Tabela 4. Zaniedbanie przez dom i problem przemocy w otoczeniu rodzinnym uczniów.....	18
Tabela 5. Rodziny i osoby w rodzinach, którym w latach 2012-2014 MOPS przyznał pomoc z powodu przemocy w rodzinie, alkoholizmu i narkomanii.....	29
Tabela 6. Środki finansowe (w zł) przeznaczone na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2012-2014.....	29
Tabela 7. Działalność GKRPA w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w gminie w latach 2012-2014	30
Tabela 8. Podmioty świadczące wsparcie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie w gminie	31
Tabela 9. Jednostki wsparcia dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie spoza gminy, z oferty których mogą korzystać mieszkańcy gminy	33
Tabela 10. Parafie rzymskokatolickie w gminie w 2014 roku	35
Wykres 1. Czy przemoc w rodzinie jest istotnym problemem społecznym w gminie?	21
Wykres 2. Najczęstsza przyczyna przemocy w rodzinie w gminie.....	22
Wykres 3. Czy Pani/Pana zdaniem istnieje ryzyko nasilenia się problemu przemocy w rodzinie na terenie gminy?	23
Wykres 4. Czynniki mające wpływ na postępowanie sprawców przemocy	23
Wykres 5. Jakie formy przemocy wg Pani/Pana wiedzy występują najczęściej w rodzinach zamieszkałych w gminie?.....	24
Wykres 6. Jak Pani/Pana zdaniem powinna zachowywać się ofiara przemocy w rodzinie	25
Wykres 7. Kto jest najczęściej ofiarą przemocy w rodzinie w gminie?	26
Wykres 8. Kto jest najczęściej sprawcą przemocy w rodzinie w gminie?	26
Wykres 9. Jak Pani/Pan ocenia prowadzone w gminie działania profilaktyczne związane z problemem przemocy w rodzinie?.....	26
Wykres 10. Czy oferta pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie jest wystarczająca?	27
Wykres 11. Czy oferta pomocy dla sprawców przemocy w rodzinie jest wystarczająca?	27